

1929 DÜNYA EKONOMİK KRİZİNİN 1931 YILINDA DÜZENLENEN I. TÜRK ZİRAAT KONGRESİ'NDE ALINAN HAYVANCILIĞA İLİŞKİN KARARLARA ETKİSİ

Didem KONYA*

Özet

İlk olarak Amerika'da başlayan 1929 Dünya Ekonomik Krizi, Avrupa ve ardından Türkiye gibi sanayileşme çabaları içerisinde olan ülkelere sıçramıştır. Dünya ekonomisini etkisi altına alan kriz, Türkiye'yi bu sorun karşısında çözüm arayışlarına sürüklemiştir. Kriz Türkiye'deki tarım üretiminde ani düşüslere sebep olmuş ve Türk çiftçisi krizden derinden etkilenmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk ve devletin yönetim kadrosundakiler Türk ekonomisinin içinde bulunduğu durumdan dolayı iktisadi politikalarda değişiklik arayışına yönelmiştir. İktisadi yapıdaki sorunların tespiti ve gerçekçi bir yaklaşımla değerlendirmelerde bulunmak amacıyla 1930 yılında Sanayi Kongresi ve 14 Ocak 1931 yılında ise I. Türkiye Ziraat Kongresi toplanmıştır. Kongrede *Hayvancılık* ayrı bir başlık altında değerlendirilmiştir. Hayvancılığın geliştirilmesi ve iyileştirilmesi adına yapılması gerekenler, encümen raporları ve umumi raporlar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu kongrede ilk kez Türkiye'nin mevcut hayvansal yapısı ayrıntılı şekilde ele alınarak analiz edilmiş ve çözüm yolları hükümete sunulmuştur.

Bu çalışmanın amacı; 1929 Dünya Ekonomik Krizi'nden sonra yaşanan ekonomik sorunların Türkiye üzerindeki etkisinin hayvancılık özelinde ele alınarak I. Türk Ziraat Kongresinde alınan kararlar bağlamında değerlendirmektir. Konu ile ilgili literatürün taranması neticesinde toplanan veriler doküman analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir. Söz konusu araştırmaya *1931 Ziraat Kongresi İhtisas Raporları* esas teşkil etmektedir. Bununla birlikte döneme ilişkin arşiv belgeleri, resmî belge ve yayınlar, gazeteler, dergiler birinci elden kaynaklar olarak çalışmanın verilerini oluşturmaktadır.

* Dr., Bağımsız Araştırmacı, İzmir, didemknya@gmail.com, Orcid: 0000-0002-9618-526X

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Hayvancılık, 1929 Ekonomik Krizi, Devletçilik, I. Türk Ziraat Kongresi

THE EFFECT OF THE WORLD ECONOMIC CRISIS OF 1929 ON THE DECISIONS ON LIVESTOCK AT THE 1st TURKISH AGRICULTURE CONGRESS HELD IN 1931

Abstract

The 1929 World Economic Crisis, which first started in America, spread to Europe and then to countries that were in industrialization efforts such as Turkey. The crisis, which has affected the world economy, has led Turkey to seek solutions to this problem. The crisis caused sudden decreases in agricultural production in Turkey and Turkish farmers were deeply affected by the crisis.

Mustafa Kemal Atatürk and those in the management staff of the state turned to seek changes in economic policies due to the situation in the Turkish economy. In order to determine the problems in the economic structure and to make evaluations with a realistic approach, the Industry Congress in 1930 and the First Agricultural Congress of Turkey on January 14, 1931 were convened. Livestock was evaluated under a separate heading in the congress. What needs to be done for the development and improvement of animal husbandry has been evaluated within the framework of committee reports and general reports. In this congress, for the first time, Turkey's current animal structure was analyzed in detail and solutions were presented to the government.

The aim of this study; The aim of this study is to evaluate the effects of the economic problems experienced after the 1929 World Economic Crisis on Turkey in the context of the decisions taken at the 1st Turkish Agricultural Congress by considering animal husbandry. The data collected as a result of the review of the literature on the subject will be evaluated with the document analysis method. The 1931 Agricultural Congress Specialization Reports form the basis of the research in question. In addition, archival documents, official documents and publications, newspapers and magazines will constitute the data of the study as first-hand sources.

Keywords: Atatürk, Livestock, 1929 Economic Crisis, Statism, I. Turkish Agriculture Congress

GİRİŞ

Tüm çağlarda insan hayatının ayrılmaz bir parçası olan hayvanlar, ekonomik faaliyetlerin temel unsurlarından birdir. Etinden, sütünden, derisinden ve yününden yararlanan hayvanlar tarih boyunca Türklerin hayatında da önemli bir yere sahip olmuştur. Afanasyevo kültüründe görülen at ve koyun kalıntıları ve daha sonraki devirlerde görülen sığır, katır, deve gibi hayvanlar ekonomik ve sosyal hayatta hayvanların varlığını kanıtlamaktadır. Selçuklu döneminde de hayvancılık önemini korumuş, göçebe topluluklar ve yerleşik köylüler sığır, at, koyun yetiştirmiştir. ¹

Osmanlı döneminde, yerleşik olup ziraatla uğraşan ve sürülere sahip köylülerin yanında konar-göçer olup asıl geçim kaynağı hayvancılık olanlar bulunmaktaydı. Özellikle mera hayvancılığı Diyarbakır, Urfa, Erzurum gibi şehirlerin yanı sıra Batı ve Orta Anadolu'da da yaygın bir iktisadi faaliyet olmuştur. Trakya'da ise çiftlik hayvancılığı ağırlıktadır. Hayvanlardan alınan otlak resmi, yaylak ve kışla resmi, ağnam resmi ve ağıl resmi gibi çeşitli hayvan vergileri ise devletin bütçesinde önemli bir gelir kalemiydi. ²

Hayvancılığın gerçek değerinin anlaşılması ve bilimsel yöntemlerle değerlendirilip ele alınması 19. yüzyılın ikinci çeyreğinde gerçekleşmeye başlamıştır. Her ne kadar askeri ve sivil veterinerlik okullarının açılması, yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi ve bakteriyoloji kurumlarının açılması söz konusu olsa da tam olarak başarı elde edilememiştir. ³ Tarihi süreçte meydana gelen Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı Anadolu halkının yaşam koşullarını ağırlaştırmıştır. Savaşlar sebebiyle erkek nüfusun silahaltına alınması ve savaş koşulları tarımsal üretiminde düşüşe sebep olurken halk, hayvanları için gerekli yemleri temin edememiştir. ⁴

1.Dünya Savaşı yıllarında hayvan hastalıkları özellikle de sığır vebası önemli bir sorun olmuştur. Savaş ve salgın hastalıklar sebebiyle hayvan varlığındaki gerileme Millî Mücadele yıllarında da devam etmiştir. Hayvan

¹ Mehmet Temel, "Atatürk Dönemi Hayvancılık Politikası", **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)**, S 24, 2010, s.202; Selâhattin, Batu, **Hayvan Ekonomisi**, Güneş Matbaası, İstanbul, 1940, s.3.

² Ahmet Tabakoğlu, **Türk İktisat Tarihi**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005, s. 222,242.

³ Tamay Başağaç Gül, "Türkiye'de İki Dünya Savaşı Arasında Veteriner Hekimliği Hizmetleri ve Hayvancılık Politikaları Üzerine Araştırmalar", **OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, S 15, 2004, s.229.

⁴ Hasan Reşit Tankut, **Köylerimiz**, Kenan Basımevi ve Klîşe Fabrikası, Ankara, 1939, s. 30 – 34.

varlığındaki azalma devletin gelir kalemleri arasında yer alan hayvan vergilerinde de düşüşe yol açmıştır. Bu doğrultuda Türkiye Büyük Millet Meclisi 24 Nisan 1924 tarihinde yaptığı toplantıda Ağnam Rüsûmî Kanunu'nu çıkararak hayvanlardan dört kat vergi alınmasını kararlaştırmıştır.⁵

Cumhuriyet'in ilanından sonra Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşları siyasi başarıların ardından iktisadi kalkınma hamleleri için çalışmalara başlamıştır. İzmir'de toplanan "Türkiye İktisat Kongresi'nde" (17 Şubat-4 Mart), Türk ekonomisinin yönünü belirlemede temel oluşturan ve 1920'li yıllarda izlenecek olan ekonomi politikasının esaslarını belirleyen kararlar alınmıştır.⁶ Kongreye çiftçi, tüccar, sanayici ve işçi gibi çeşitli meslek gruplarından 1135 temsilci katılmıştır. Misak-ı İktisadi kararlarının alındığı bu kongrede meslek gruplarının hazırladıkları esaslar da görüşülmüş ve bu esaslarda hayvancılığa da yer verilmiştir.⁷ İstanbul Bölgesi Veteriner Hekimi olan Cafer Fahri Bey İktisat Kongresine sunmuş olduğu raporunda; mevcut hayvanların sayılarının artırılması gerektiğini ve ıslah çalışmalarına önem verilmesini aynı zamanda hayvan hastalıklarının da önlenmesinin önemini vurgulayarak yapılması gerekenleri ayrıntılı şekilde ifade etmiştir.⁸

5 Eylül 1923 tarihinde V. İcra Vekilleri Heyeti'nin gerçekleştirdiği toplantıda hayvancılık ilk kez Misak-ı İktisadi esasları çerçevesinde yer almıştır. Hayvancılığın hükümet programında yer almasıyla ile ıslah çalışmaları, hastalıklarla mücadele, aşılama, damızlık işlemleri gibi faaliyetlerin yürütülmesi görevi İktisat Vekaletine verilmiştir. Bununla birlikte 1925 yılından itibaren uygulanacak olan "Beş Senelik Umûr-i Baytariyye Programı" ile veteriner hizmetlerin yürütülmesi, veteriner hekimlerin yetiştirilmesi ve ıslah çalışmalarının yürütülmesi amaçlanmıştır.⁹

A-1929 DÜNYA EKONOMİK KRİZİ VE TÜRK HAYVANCILIĞINA ETKİSİ

⁵ Melek Çolak-Levente, Javorka, **Cumhuriyetin Kuruluş Yıllarında Türkiye'de Hayvancılık Politikası ve Bir Macar Uzman Oszkâr Wellmann**, Çizgi Kitabevi, İstanbul, 2017 s. 11-15.

⁶ A. Afet İnan, **İzmir İktisat Kongresi (17 Şubat-4 Mart 1923)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989, s.12.

⁷ Memduh Yaşa, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi 1923-1978**, Akbank Kültür Yayını, İstanbul, 1980, s.77; Gündüz Ökçün, **Türkiye İktisat Kongresi 1923-İzmir (Haberler-Belgeler-Yorumlar)**, AÜSBFY, Ankara, 1971, s.399-402.

⁸ Başağaç Gül, agm., s.233; Çolak-Levente, age., s.18.

⁹ Çolak-Levente, age., s.19.

Dünya Ekonomik Krizinin ortaya çıkışında birçok faktör bulunmakla beraber görünürde; fiyatların düştüğü, durgunluğun yaşandığı, satın alma gücünün ise azaldığı şeklinde yansımaktadır. I. Dünya Savaşının sonunda bazı kayıplar vermekle birlikte savaştan güçlenerek çıkan ABD, kredi olanakları sağlayarak ya da bedeli karşılığında diğer ülkelere savaş ürünleri satarak dünya pazarında yerini almıştır. Buna paralel olarak tarımsal gelişmede de ilerleme kaydetmiştir.¹⁰ Fakat ABD'nin savaş sonrası yaşanan ekonomik problemlerin çözümünde planlı ve düzenleyici ekonomi politikalarının olmaması, dünya banka sisteminde yeterli donanımına sahip olunmaması, Avrupa ülkelerinde gelir dağılımında yaşanan eşitsizlikler bunalımın ortaya çıkmasına zemin hazırlayan ana sorunları oluşturmuştur.¹¹

Hatalı iktisadi politikalar sonucunda 1929 yılında New York borsasında başlayan çöküş diğer Avrupa ülkelerini de etkilemiştir. Kriz her ne kadar sanayileşmiş ülkelerde ortaya çıkmış olup işsizlikle ilişkilendirilse de, ekonomisi tarıma ve hayvancılığa dayalı olan Türkiye'de de ciddi neticeler doğurmuştur.¹²

Ekonomik krizin içinde olan Avrupa ülkeleri çözüm olarak ekonomik ve sosyal hayata müdahale etme gereği duymuşlardır. Bu doğrultuda devalüasyona giderek ellerinde bulunan fazla malları eritmeye başlamışlardır. Aynı zamanda gümrük vergileri yükseltilmiş, ithalatta kontenjan koyulmuş ve yerli mallarının korunması için çeşitli önlemler alınarak krizin etkileri azaltılmaya çalışılmıştır.¹³

Krizin Türkiye'ye ve Türk ekonomisine etkisi ise özellikle tarım kesiminde yoğun olarak görülmüştür.¹⁴ Mustafa Kemal 1 Kasım 1930 tarihinde TBMM'deki konuşmasında ekonomik krizin ülkemizdeki etkisi üzerinde durmuş ve krize karşı alınan önlemlerin devamlılığını dilemiştir:

“Efendiler, bilhassa ziraî memleketlerde hissolunan cihanşümul bir iktisadî buhran vardır. Bu buhran tabiatıyla bizim memleketimize de temas

¹⁰ Nazif Kuyucuklu, **İktisadi Olaylar Tarihi**, İÜSBF Yayınları, İstanbul, 1985, s.249.

¹¹ Arif Ersoy, **İktisadi Teoriler ve Düşüncelerin Gelişme Tarihi**, ABAM Yayınları, İzmir, 1990, s.26.

¹² Şevket Pamuk, **Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017, s.185,186; Gülten, Kazgan, **Tanzimat'tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017, s.52.

¹³ Avni Zarakoğlu, “1929 Dünya Ekonomik Krizi Karşısında Türk Ekonomisi ve Alınan Mücadele Tedbirleri”, Atatürk Dönemi Türkiye Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi, **A.Ü.S.B.F. Yayını**: 513, Ankara, 1982, s.92.

¹⁴ Mete Tuncay, **Türkiye'de Tek Parti Yönetiminin Kurulması**, Ankara, 1993, s.247; Pamuk, **age.**, s.187.

etmiş ve ağırlığını hissettirmiştir. Bu sıkıntı karşısında emsalsiz tahribattan dar ve kurak senelerden sonra, vatanımızın gösterdiği hayatiyet ve tahammül ancak Türk milletinin bünyesindeki kudret ve Büyük Millet Meclisinin tedbirlerindeki isabetle izah olunabilir.... Senelerden beri alınan tedbirlere, önümüzdeki sene daha geniş mikyasta ihtiyaç vardır.”¹⁵

Türkiye’de krizin ilk belirtisi Türk parasının hızla değer kaybetmeye başlaması olmuştur. Bunun en önemli nedeni ise ödemeler bilançosundaki farklardır. İhraç mallarımızın fiyatlarındaki düşüşler ihracatımızın düşüşüne yol açmış, gümrük tarifelerindeki yükseklik sebebiyle de ithalat hacminde artış yaşanmıştır. Hükümet bu süreçte bayındırlık faaliyetlerine devam etmiş, Osmanlı’dan kalan borçlar da ödemeler bilançosunda olumsuz etkilere sebep olmuştur. Türk lirasının değerini korumak için ise dış ödemeler bilançosunda denge oluşturulması için döviz kontrolünün sağlanması kontenjan ve kliring uygulamaları ile gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.¹⁶ Kriz neticesinde ekonomi politikasında yeni arayışlara giden ülke yöneticilerinin ekonomiye yön verme çalışmaları hızlanmış, uzmanların görüşlerine değer verilmiş ve Türk ekonomisinin durumunu gösteren raporlar hazırlanmıştır. 20 Kasım 1930’da “Türk Parasının Kıymeti Koruma Hakkında Kanun” çıkarılmış, 1930 yılında kredi ihtiyacını karşılayacak Merkez Bankası kurulmuştur. Kooperatifçiliğin teşvik edilmesine, devlet çiftliklerinin kurulmasına önem verilmiş sanayileşme alanında ise önemli bir adım olan Birinci ve İkinci Beş Yıllık Sanayileşme Planları hazırlanmıştır.¹⁷

Ekonomisi ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılığa dayalı olan Türkiye’de hayvancılık ve hayvancılık ekonomisi de yaşanan bu krizden etkilenmiştir. 1923 yılında hayvan varlığı 17.210.000 adettir. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti hükümeti özellikle hayvan hastalıkları ile mücadele vermiş hayvan varlığının çoğaltılması için ıslah çalışmalarına önem vermiştir.¹⁸ Toplam hayvan varlığımız 1929 yılında 27.896.374 olmuştur. Canlı hayvan ithalat ve ihracatını değerlendirmek gerekirse; 1928 yılında ithalat-248.752 iken ihracat-293.406’dır. 1929 yılında ithalatta düşüş yaşanmış ve bu sayı

¹⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, C 22, Dönem: 3, İçtima: 1, 1 Kasım 1930, s. 2,3.

¹⁶ Zarakoğlu, agm., s.93; İlker, Parasız, **Türkiye Ekonomisi**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2003, s.34.

¹⁷ Zarakoğlu, agm., s.97; İlhan, Tekeli-Selim, İlkin, **1929 Dünya Buhranında Türkiye’nin İktisadi Politika Arayışları**, Türkiye Belgesel İktisat Tarihi Serisi No.2, Ankara, 1977, s.124; Mustafa Yahya, Metintaş- Mehmet, Kayıran, “1929 Dünya Ekonomik Krizinin Türk Tarımına Etkileri ve 1931 Birinci Türkiye Ziraat Kongresi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl:2016/1, S 23, s.46.

¹⁸ Temel, agm., s.231; Çolak-Levente, agm., s.20.

174.123'e gerilemiş ihracatımız ise ilerleme kaydederek 479.878'e ulaşmıştır. Uygulanan politikalar neticesinde ithalat oranımız 1930 yılında büyük bir düşüş yaşarken ihracatımız ise en yüksek seviyeye gelerek 763.456 olmuştur.¹⁹ İhracatımızdaki bu artış her ne kadar olumlu bir izlenim sergilese de geleneksel yöntemlere son verilmesi ve kalıcı etkiler adına entansif hayvancılık yöntemlerine geçilmesi gerektiği farkındalığı oluşmuştur. Aynı zamanda bu süreçte hayvan üreticilerinin omuzlarında bir yük olan hayvan vergilerinde de bir düzenlemeye gidilmesi gerekliliği doğmuştur.

Cumhuriyet Halk Fırkasının Üçüncü Büyük Kongresi'nde de krizin etkileri üzerinde durulmuş ve pek çok oturumda tartışılmıştır. Mersin temsilcisi Doktor Ahmet Muhtar tarafından hayvancılığın teşvikine ve hayvanlarımızın ıslah ve çoğaltılmasına yönelik verilen teklif kabul edilmiştir. Bununla beraber balıkçılık ve süngercilik de Doktor Ahmet Muhtarın önem verilmesi gerektiğini düşündüğü ve kabul edilen başka bir teklif olmuştur.²⁰

İzmir milletvekili Halil Bey (Menteşe) 1933 yılındaki bütçe görüşmelerinde söz alarak; büyük buhranın etkilerinin hala devam ettiğini ve önlem alınmaması durumunda sanayiinin bel kemiği olan ziraat ve hayvancılığın sanayinin gelişimini olumsuz etkileyeceğini ifade etmiştir.

*“Buhran bu sene de memleketimiz için şiddetini daha ziyade arttırmış bulunuyor. 1932 senesinde pamuk, tütün gibi birkaç ihracat eşyamız sükut ettiği halde bu gün zirai mahsulatımız ise umumen düşmüştür. Üzüm, incir, zeytin yağı, fındık gibi zirai mahsulatımız buhrandan çok müteessir olmuştur. Hayvanlarda o nispette fiyat itibari ile düşmüştür.”*²¹

B-TÜRKİYE MİLLİ İKTİSAT VE TASARRUF CEMİYETİ

Dünya Ekonomik Krizi ile birlikte Türk parasında yaşanan hızlı değer kaybı, hükümette endişe uyandırmıştır. Yaşanan bu durumun sebebinin dış ticaret açığı olduğu görüşü ise hükümet üyeleri arasında yaygınlık kazanmıştır. Bu açığın kapatılması amacıyla himayeci bir politika ile ithalatta seçici ve sınırlayıcı uygulamalara gidilerek ithal ikamesi yaklaşımı

¹⁹ T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü Hayvanlar İstatistiği (1929-1935), Mehmet İhsan Matbaası, Ankara, 1936, s.3, 122,123.

²⁰ CHF Üçüncü Büyük Kongre Zabıtları (10 – 18 Mayıs 1931), İstanbul, 1931, s.78.

²¹ TBMM Zabıt Ceridesi, C 15, Dönem:4, İçtima:50, 15 Mayıs 1933, s.81-83.

ve özellikle tüketimde yerli malı kullanılmasına yönelik politikaya yönelim olmuştur.²²

Başbakan İsmet İnönü 12 Aralık 1929'da TBMM'de yapmış olduğu konuşmasında Türk lirasının değer kaybının nedenleri ve alınması gereken önlemler üzerinde durmuştur. *"...Çıktığından beri millî para, her sene nihayetinde bir miktar tenezzül kaydetmiştir. Son beş, altı senelik tenezzülün sebepleri şunlardır: Bir çok seneler kapalı, mahrumiyet içinde kalmış memleket sulh ile nefes aldıktan sonra bir çok ihtiyaçlarını hariçten tedarik etmek mecburiyetinde kaldı. Hazır yiyen geçmiş asırların kötü mirası olarak, açık bütçe ile memleket idare etmeğe çalışmak, alışılmış bir hastalıktı. Sonra üst üste bir kaç yıl verimsiz ve kısır geçti. Bunların hepsinden mühim olmak üzere daha doğrusu bunların hepsine asıl sebep olarak memlekette millî iktisadın kifayeti gibi bir düşünce vatandaşın ve cemiyetin fikrinde yer tutmamıştı."* İsmet İnönü Türk parasının değer kaybının sebeplerini bu şekilde açıklarken bu konuda alınması gereken önlemleri ise şu şekilde ifade eder: *"...Şimdi iktisadî açığın girift olan, güç olan asıl millî kısmına geliyorum. Devlet hayatında olduğu gibi millet hayatında da kendi menbaini yani istihsaline kifayet etmek endişesi: işte asıl büyük tedbir budur. Millet kendi istihsalinden fazla sarf etmiyerek kanaatkar bir hayata girmek mecburiyetindedir..."* *"...Aklı eren bütün vatandaşların şuurunu uyandırmak ve bu uğurda Devletin bütün kuvvetlerini harekete getirmek kat'i kararımızdır..."* *"...Her şeyden evvel fertçe ve Devletçe birbirimize güvenerek ve birbirimize yardım ederek ve dayanarak bu yeni mücadeleyi, millî para, millî iktisat, millî tasarruf mücadelesini behemehal başaracağımıza itimat etmeliyiz. Kafi neticeye varıncaya kadar millî paranın ileri, geri göstereceği dalgalardan asla ürkmeyeceğiz ve yılmayacağız..."*²³

İsmet İnönü'nün TBMM'de gerçekleştirdiği bu konuşma büyük bir ilgiyle karşılanmış hatta Mustafa Kemal de İsmet Paşa'yı konuşmasından dolayı gönderdiği telgrafla tebrik etmiştir. İsmet İnönü'nün bu görüşlerinden sonra Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin kurulmasına karar verilmiş ve cemiyet 14 Aralık 1929'da resmen kurulmuştur. Kazım Özalp başkanlığında kurulan cemiyette bütün milletvekilleri doğal üye kabul edilmiştir.

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti nizamnamesine göre cemiyetin amacı:

"1-Halkı israfla mücadeleye, hesaplı ve tutumlu yaşamaya alıştırmak

²² Tefik Çavdar, *Türkiye Ekonomisinin Tarihi (1900-1960)*, İmge Kitabevi, Ankara, 2003, s.245.

²³ **TBMM Zabıt Ceridesi**, C 14, Dönem:3, 12.12.1929, s. 31-35.

2-Yerli mallarımızı tanıtmak, sevdirmek ve kullandırmak,

3-Yerli mallarımızın miktarını yükseltmeğe, metanet, zarafet itibar ile hariçteki mümasil mallar derecesine getirmeye ve fiyatlarını ucuzlatmaya çalışmak,

4-Yerli mallarımızın sürümünü arttırmak.”²⁴

Cemiyetin nizamnamesine göre üyelik herkese açıktır. Yerli üretim ürünleri kullanmak ve konuda vatandaşları teşvik etmek, toplumda milli tasarruf bilinci uyandırmak üyelerin görevlerindedir. Kadınlar da cemiyetin üyelerinden sayılmış ve yerli malı giymekle sorumlu tutulmuşlardır.²⁵

Cemiyet bu amaçlar doğrultusunda sergiler, panayırklar, mitingler düzenlemiş “İktisat ve Tasarruf” isimli aylık bir dergi çıkartarak halkı yerli malı konusunda bilinçlendirmeye çalışmıştır. Dünya ekonomik krizi sonrası Türk ziraat ve sanayiinin izleyeceği politikaların ana hatlarının belirlendiği 1930 Sanayi Kongresi ve 1931 Ziraat Kongresi’ni düzenlemiştir. Bu kongrelerde alanında uzman kişiler bir araya gelerek mevcut durumu değerlendirmiş, sorunlar üzerinde tartışmış ve gelişme yollarını belirleyen raporlar hazırlayarak sunmuşlardır.²⁶

C- 1931 BİRİNCİ TÜRKİYE ZİRAAT KONGRESİ

Dünya ekonomik krizinin Türkiye üzerindeki etkileri ve bunun doğurduğu sonuçlar Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyetini kapsamlı bir ziraat kongresi düzenlemeye sevk etmiştir. Uzmanların katılımı ile gerçekleşmesi planlanan bu kongrenin; Türk ekonomisinin faaliyet kollarından tarım, sanayi, hayvancılığın sorunlarını tespit etmek ve bu sorunlarına çözüm yolları üretmek amaçlanmaktaydı.²⁷ Milli sanayinin gelişmesi amacıyla Ankara’da toplanmasına karar verilen bu kongrenin öneminden dolayı mahalli ziraat odalarının bilgilendirilmesi ve harekete geçirilmesi ve kongreye davet edilmesi talimatı verilmiştir.²⁸

²⁴ **Ayın Tarihi**, Teşrin-i Sani, C 22, No.68, Devlet Matbaası, İstanbul, 1929, s.6; **Cumhuriyet**, “Milli Tasarruf”, 20 Aralık 1929, s.1-3.

²⁵ **Cumhuriyet**, “Gazi ve Yerli Mallar”, 16 Aralık 1929, s.1.

²⁶ Doğan Duman, “Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C 1, S 2, 1992, s.139.

²⁷ Metintaş-Kayıran, agm., s.51; Türkan, Çetin, “1929 Dünya Ekonomik Bunalımı Sonrası Tarım Politikasında Arayışlar: Birinci Ziraat Kongresi”, **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, C 2, S 6-7, 1997, s.215.

²⁸ **B.C.A.**, 490.1.0.0/1.4.3.1, 18.08.1930.

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tarafından hazırlanan, Birinci Ziraat Kongresi talimatnamesinde kongrenin toplanış amacı şu şekilde ifade edilmiştir:

“Tediye muvazenemizdeki sürekli açık neticesinde milli paramızın seneden seneye düşmesi ve bu sukutun bilhassa son senelerde aldığı sür’at devleti ve halkı mukabil tedbirler almağa mecbur bıraktı. Paramızın kıymetlenmesi ve istikrarı ancak tedliye muvazenemizdeki açığın kapanmasına bağlı olduğu artık herkesçe anlaşıldı. Biliyoruz ki tedliye muvazenemizdeki açığın en mühim kısmı ticaret muvazenemizdeki açıktan ileri gelmektedir. İşte her şeyden evvel tedavisi icap eden hastalık buradadır.... İhracatımızın sıklet merkezi ziraata dayanmaktadır. Ticaret muvazenemizdeki açığı bir taraftan memleketimizde inkişafı mümkün olan sanayiin takviye ve himayesi ile ithalatımızı azaltmaya çalışarak ve diğer taraftan da zirai mahsulatımızın ihracatını çoğaltarak kapatabiliriz. Halbuki ihracat mahsulatımız dünya piyasalarında seneden seneye artan rekabet ile karşılaşılıyor. O halde ihracatımızın artması demek dünya piyasalarında rekabet kabiliyetimizin yükselmesi demektir... İşte Cemiyetimiz bu basit fakat hayati ehemmiyeti haiz olan hakikatin icap ettirdiği tedbirleri tespit edebilmek gayesiyle bir de Ziraat Kongresi davet etmeye karar vermiştir.”

Kongrenin hazırlanma sürecinde aynı zamanda bütün dünya ziraatçiliğinin de bir kriz içinde olması, ülkemiz ziraatının de bu krizden etkileneceğini açıkça göstermekteydi. Böyle hassas bir durumda alanında uzman kişilerin ve iş adamlarının bir araya gelerek Türk ziraatına dair ülke bazında yapacağı değerlendirmeler ve alınacak kararlar memleket açısından oldukça önemliydi. Yalnız milli iktisadımız açısından değerlendirmenin dışında bu kongre; doğrudan doğruya her çiftçiyi, toprak sahiplerini, hayvancılıkla uğraşanları da ilgilendiren kapsamlı ve bilimsel tarzda düzenlenen bir toplantıydı.²⁹

1-Kongrenin Planı ve Hazırlıkları

13 Eylül 1930 tarihli Milliyet gazetesindeki haberde Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyetinin 5 Ocak 1931 tarihinde bir Ziraat Kongresi toplayacağı ve kongrede görüşülmesi planlanan konular yer almaktaydı.³⁰ Kongre kapsamında ele alınacak konular şu başlıklardan oluşmaktaydı: “1-İstihsal şartları 2-Zirai kredi 3-Zirai vergiler 4-Fiyat teşekkülü 5-Satış teamülleri 6-

²⁹ 1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, Ankara, s.6-7; B.C.A., 490.1.0.0/1.4.3.6-7, 18.08.1930.

³⁰ Milliyet, 13 Eylül 1930, s.3.

Standart ve ambalaj meseleleri 7- Zirai teşekküller 8-Zirai asayiş 9- Zirai tahsil ve zirai neşriyat 10-Nakliye tarifeleri 11-İktisadi yollar 12-Muafiyetler ve teşvikler 13-Zirai kanunlar 14-Hayvancılık³¹ 15-Umumi meseleler”.

Ziraat odaları, belirlenen bu başlıklar çerçevesinde bölgelerinde faaliyet gösteren; çiftçi, ziraat odaları temsilcileri, iktisatçılar ve uzmanları ziraat kongresine katılmaya davet edeceklerdi. Her bölgenin ziraat şubeleri için tütün encümeni, pamuk encümeni, sütçülük encümeni gibi ayrı ayrı encümenler oluşturulacaktı. Bu encümenler belirlenen başlıklara ayrı ayrı değinerek raporlar hazırlayacaklardı. Bu raporların bilimsel nitelikte incelemeler sonucu hazırlanması, istatistiksel verilere de yer verilmesi kongrenin başarılı olması adına şarttı. Bununla beraber bu raporlarda, Türkiye ile benzer durumda olan ülkelerin tarım ve ihracattaki durumlarının karşılaştırmalı analizlerinin de yer alması gerekmektedir. Ziraat şubeleri tarafından her bölgeden seçilen bir ya da iki kişi temsilci olarak 5 Ocak 1931 tarihinde Ankara’da toplanacak olan Birinci Ziraat Kongresi’ne katılacaklardı.³²

5 Ocak 1931 tarihinde İktisat Vekili Mustafa Şeref Bey tarafından ve iki yüze yakın azanın katılımı ile Ziraat Kongresi açılmıştır. Mustafa Şeref Bey yapmış olduğu açılış konuşmasında kongrenin toplanma amacını şu sözlerle ifade etmiştir;

“Bugün burada Türk çiftçiliği üzerinde bildiklerimizi, düşüncelerimizi münakaşa ederek bunların bir kısmı etrafında toplandığımızda onun üzerinde ittifak etmiş olduğumuz fikirler Türk çiftçiliğinin yükselmesi için tatbik olunacak tedbir hakikata inkılap edeceklerdir. Bu suretle, bu toplanmamız yalnız nazariyatta kalmayacak fiiliyata inkılap ederek Türk çiftçiliğinin esasına ve tatbikatında müstefit edecektir.”

³¹ Hayvancılık özelinde ele alınacak başlıklar: “İrat hayvanları: koyun, tiftik, karasığır, manda, kümes hayvanları, beygir, arı, av hayvanları. Etçilik, yağcılık, yumurtacılık, balcılık, dericilik, kürkçülük, boynuz ve bağırsakçılık.

a-Mintikanızda irat hayvanlarının hangileri vardır? Senlere göre miktarı? Bu miktarlar artıyor mu azalıyor mu? Artma ve azalmanın sebepleri?

b-Bu hayvanların re’s başına verim kabiliyeti nedir?

c-Bakım tarzları? (Ağıl, ahır, kümes, kovan şekilleri-mümkün ise resimlerle ve beslenme şartları)

d-Bu hayvanların mahsulatından istifade tarzları? Bu mahsulatın kemiyeti ve keyfiyeti hakkında müdellel izahat? Hayvan mahsulatının taşıyış şekilleri, satış fiyatları üzerindeki tesirleri ve bununla mücadele şekilleri?

e-Hayvanatın ve mahsulatın ıslahı hakkında düşünceler ve teklifler?, **1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları**, s.15.16.

³² **1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları**, s.8,9; Metintaş-Kayıran, agm., s.52.

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Umumi Katibi Rahmi Bey ise yapmış olduğu konuşmasında kongrenin önemine dikkat çekmiş ve şu ifadeleri kullanmıştır “...Memleketimizde ilk defa ziraat kongresi toplanıyor. Bu kongreyi hazırlayan Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti bu suretle en mühim vazifelerden birini daha yapmış oluyor.”

Konuşmasının devamında Rahmi Bey;

“...Milli kurtuluş hareketimizin en büyük zaferi iktisadi istiklalimizi kazanmamızdır. Müstakil Türkiye’de ziraat sanayiye, sanayi de ziraata Pazar olmak, birbirlerini tamamlamak, korumak mecburiyetindedirler. Yerli malı kullanmak şiarının bütün memlekette şuurlu bir surette inkişafı sayesinde milli sanayimiz daima bir inkişaf arz etmektedir. Biliriz ki, mensucat sanayimizin ilerlemesi inkişafı demek pamukçuluğumuzun, ipekçiliğimizin inkişafı demektir. Deri sanayimizin ilerlemesi hayvancılığımızın terakkisi ile mümkündür... Türkiye ihtiyacı nispetinde ziraata dayanan bir sanayi memleketi, aynı zamanda sanayiye dayanan ihracatçı bir ziraat memleketi olmak mecburiyetindedir. Ancak bu suretle memleketimizde milli sermaye teraküm edecek milli paramız hakiki ve devamlı bir istikrara kavuşacak, alım kabiliyetimiz artacaktır.”³³

Kongre çalışmalarını; 19 Ocak 1931 tarihinde belirli başlıklar altında 48 encümende yapılan görüşmeler neticesinde tamamlamıştır.³⁴

2-1931 Birinci Türkiye Ziraat Kongresi’nde Hayvancılık

Türk hayvancılığına ilişkin sorunlar ve çözüm önerileri ziraat sanatları başlığı altında alanında uzman kişiler tarafından şu başlıklar altında ele alınmıştır: sütçülük, tavukçuluk, arıcılık, ipek böceği, koyun, kara sığır ve manda, at, hayvan hastalıkları ve balıkçılık.

Sütçülük konusunda İktisat Vekaleti Merkez Sütçülük Laboratuvarı Şefi Ekrem Rüştü Bey hazırlamış olduğu raporda; sütçülük, yoğurtçuluk, tereyağcılık ve peynirciliğin mevcut durumu geliştirilmesi üzerine yorumlarda bulunmuştur. Ekrem Rüştü Bey süt ürünlerinin iktisadi önemine dikkat çekerek köylünün refahında ziraat kadar hayvancılığın da önemli olduğunu vurgulamıştır. Avrupa’da yalnız inek sütünün varlığı söz konusu iken memleketimizde; inek, manda, keçi ve koyun sütü gibi servet kaynakları mevcuttur. Sütlerin ülkemizde sağlıklı ve hileli denetimlerin ise

³³ Milliyet, 6 Ocak 1931, “Umumi Ziraat Kongresi İlk İctimamı Yaptı”, s.1-6.

³⁴ Metintaş-Kayıran, agm., s.53.

yeterli olmadığı için ne fazla üretim ne de tüketim vardır. Avrupa'da ise durum farklıdır. Üretimin artması için yollarda, tramvaylarda, trenlerde “süt içiniz, süt kuvvet verir” gibi propagandalarla süt üretimi ve tüketimini arttırılmaya çalışılmaktadır. Ekrem Rüştü Bey, sütçülüğün gelişmesi adına sergilerin düzenlenmesi gerektiğine, kooperatifleşmenin bu aşamada önemli olduğuna ve ziraat mektepleri ve haralarda fenni süthanelerin yapılması gerektiğini belirtmiştir.³⁵

Sütçülük konusunda rapor hazırlayan diğer isim de Beynelmilel Roma Ziraat Enstitüsü Sabık delegesi Cemil beydir. Sütçülüğün ülkemizde ameli ve fenni tarzda yapılmadığını ifade eden Cemil Bey, sütçülük mekteplerine ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Bununla beraber halkın anlayacağı tarzda ve ayda iki kez olmak üzere bir sütçülük gazetesinin de faydalı olacağını ifade etmiştir.³⁶

Sütçülük mütehassısı Servet Fehim Bey mevcut süt üretiminin milli servetin artması bakımından yeterli olmadığı Avrupa'dan ithalatın ekonomimize zarar verdiğini belirterek şu ifadeleri kullanmıştır:

“Memleketimize Avrupa'dan külliyetli miktarda kondanse süt, tereyağı ve muhtelif peynirlerin ithal edildiğini görmekte müteelliniz; yalnız bu ithalat bile memleketimizin süt ve mamulatına pek ziyade muhtaç olduğunu ve bu sanatın bizde ne kadar geri kaldığını anlatmaya kafidir. Bütün bunları biz memleketimizde yapabilirsek mühim bir yekun tutan serveti milliyenin harice gitmesine engel olduğumuz gibi hariçte mamulatımızın revacını arttırmak sureti ile de ihracatımızı temin etmiş oluruz; o halde mamulatımızı haricin rekabetini kazanacak şekilde mükemmelde imale say etmemiz zaruridir”³⁷

Tavukçuluk konusunda ilk raporu sunan, Tavukçuluk Enstitüsü Müdürü Dr. Kadri Bey ülkemizde tavukçuluğun durumuna değinmiştir. Memleketimizdeki araziler dahilinde 40-50 milyon tavuk besleyebilecek durumda olmamıza rağmen yetiştirilen tavuk mevcudunu az bulmuş, özellikle de yerli tavukların hasılatının az olduğunu senelik 180-200 yumurta verecek düzeyde olması gerektiğini ifade etmiştir. Yumurta ticaretinde ise hiçbir usul ve kuralın bulunmadığını belirtmiştir. Acil olarak yapılması gerekenleri ise şu şekilde sıralamıştır; Legorn ve Rodayland cinsi yumurta

³⁵ 1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları, Sütçülük Raporu, s.1376-1424.

³⁶ 1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları, Sütçülük Raporu, s.1427-1443.

³⁷ 1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları, Sütçülük Raporu, s.1444.

horozları yetiştirmek, Ankara’da açılan tavuk enstitüsü gibi Samsun, Bartın veya İstanbul Bursa ve İzmir gibi yerlerde yetiştirme müesseseleri açmak, tavukçuluk cemiyetini güçlendirmek, tavuk sergileri ile köylü ve yetiştiriciler arasında rekabet oluşturmak, yumurta ticaretinin gelişmesi için ihracatı kanunlar aracılığı ile kayıt altına almak, tavuk enstitüleri ve ziraat mekteplerinde 3-6 aylık kurslar açmak, ziraat mekteplerinde tavukçuluğa önem vermek.³⁸

Tavukçuluk konusunda rapor yazan diğer bir isim de Müderris Salih Zeki Bey’dir. Yumurtaların önemi ve yurdumuzda daha fazla yumurta tüketimi için basın yayın organları ile propagandalar yapılmasını öneren Salih Zeki Bey, İngiltere ve Fransa’da olduğu gibi tavukçuluğun yanında tavşan yetiştirmeye de özellikle de tüyünden dolayı Ankara tavşanına önem verilmesi gerektiğini savunmuştur. Aynı zamanda hükümetin teşvik amacıyla yarışmalar ve sergiler düzenlemesi gerektiği bu amaçla da Avrupa’daki emsal sergilerin incelenmesinin faydalı olacağı görüşündedir.³⁹

Tavukçuluk Mütchassısı Cafer Fahri Bey de hazırlamış olduğu raporda; Türkiye yüzölçümünün kümes hayvanı yetiştirilmesi açısından uygun olduğunu fakat yetiştirilen hayvanların daha küçük yüzölçümlü ülkelerde 40-50 milyon iken bizde 6-7 milyonu geçmediğine değinmiştir. Tavukçuluk eğitimi ve mevcut tavuk cinslerinin ıslahı ile Türkiye’nin Avrupa gibi ileri seviyeye ulaşabileceği görüşündedir. Türkiye’nin tavukçuluk alanındaki başarısızlığını tavuk yetiştirme sanatının bilinmemesine dayandırmaktadır.⁴⁰

Kongrede ele alınan konulardan biri de Arıcılık olmuştur. Dr. Ali Fuat Bey hazırlamış olduğu arıcılık raporunda Türkiye’nin dünya arıcılığında en alt sıralarda yer aldığını belirtir. Dünya arıcılığı konusunda bilgi veren Fuat Bey; *“Fransa’da bir buçuk milyon kovan mevcuttur. Almanya’da iki yüz arıcılık cemiyeti vardır. Avusturyaluların arıcılık mektebi ve teşkilatı ünlüdür. Macarların arıcılık istasyonu dünyaca bilinmektedir”* ifadeleri kullanır ve ülkemizde arıcılığın geliştirilmesi için önerilerde bulunur. Ülkemiz için uygun kovan modellerinin seçilmesi, arıcılığa uygun alanlarda 250 dönümlük sahada arıcılık çiftliği ve istasyonu kurmak ve bu istasyonlara gerekli araç gereci temin etmek, memurlar aracılığı ile köylülere arıcılık dersleri vermek bu öneriler arasındadır.⁴¹

³⁸ 1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları, Tavukçuluk Raporu, s.1466-1490.

³⁹ 1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları, Tavukçuluk Raporu, s.1494-1498.

⁴⁰ 1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları, Tavukçuluk Raporu, s.1500.

⁴¹ 1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları, Arıcılık Raporu, s.1516-1520.

Arıcılık konusunda rapor sunan diğer bir isim Bursa Ziraat Mektebi Arıcılık Muallimi İsmail Hakkı Eyüp Bey; arıcılığın ülkemizde şansa dayandırıldığını fakat bu işin bilgi işi olduğunu vurgular. Macarların arıcılık konusundaki öne çıkmalarını hükümetin bu konudaki desteğine bağlayan İsmail Hakkı Eyüp Bey, cumhuriyet hükümetinin bu durumu anladığını lakin bütçedeki darlık sebebiyle sağlanan desteklerin devamlılık arz etmediğini belirtir. Arıcılığın gelişmesi adına yapılması gerekenleri ise şu şekilde sıralar; memleket mıntikalara ayrılmalı ve her mıntıkaya bir seyyar arıcılık muallimi tayin edilmeli der. Bu muallimlerin vazifeleri ise; halkı arıcılığa teşvik etmek, fenni arıcılığı öğretmek, yol ve şose kenarları ile parklara bal veren ağaçların dikilmesi için gerekli girişimlerde bulunmak, halkı açılan kurslara devam etmeleri için teşvik etmektir.⁴²

Koyunculuk konusu Hayvan Islahı Laboratuvarı şefi Dr. Kadri Bey'in hazırladığı raporda ele alınmıştır. Koyun hasılatımızın memleketimiz için çok büyük bir değer olmasına rağmen ıslah konusunda geri kaldığını ifade eden Kadri Bey, mevcut koyunlarımızın 1927 yılında bütün hayvanların %36sını oluşturduğunu belirtmiştir. Koyun eti ve sütü ülke içinde kullanılırken yapağı hasılatımızın ihraç edildiğini ifade ederken ülkemizdeki koyunların durumunu ise; “...çabuk büyümeyen ve olgunlaşmazlar, et-süt ve yapağı hasılatı azdır, elde edilen yapağılar sanayii için iyi değildir” şeklinde değerlendirir. Dr. Kadri Bey'e göre koyunculüğün gelişmesi adına yapılması gereken ilk iş; iktisat vekaletinin koyunculuk şubesi oluşturması, koyun yetiştirme cemiyetlerinin kurulması, koyun hasılatı kooperatifleri oluşturulması ve koyun ıslahı olmalıdır.⁴³

Kongreye Karasığır ve mandalar hakkında hazırlamış olduğu rapor ile katılım sağlayan Karacabey Harası Karasığır ve Manda Şubesi uzmanı Tevfik Süleyman Bey; milli servetimizin kaynakları olan ziraat ve hayvancılığın önemi üzerinde durmuştur. Sığırlarımızın veriminin yetersiz olduğunu, ineklerden senede 500-1000 kilo süt ile 60-150 kilo et temin edilirken derilerinin ise yetersiz olduğunu belirtmiştir. Avrupa'da ise senede 7-10 bin kilo süt ve 500-600 kilo et veren sığırlar bulunmaktadır. Sığırlardan elde edilecek verimin arttırılması için yalnız niceliğin değil niteliğin de arttırılması gerekmektedir. Ülkemize Avrupa'dan süt, tereyağı, peynir ithal edildiğini belirten Tevfik Süleyman Bey milli ekonomimiz adına bu durumu

⁴² 1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları, Arıcılık Raporu, s.1523-1525

⁴³ 1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları, Koyunculuk Raporu, s.1702-1740

uygun bulmamaktadır. Şehirlerimizde üretilen sütleri ise sağlıklı ve besin değeri açısından yetersiz bulmakla beraber pahalı da görmektedir.⁴⁴

Atçılık başlığı altında kongreye sunulan iki rapordan biri zootekni şubesi müdürü Nurettin Bey'e aittir. Nurettin Bey konuşmasında at varlığımızdaki düşüşe dikkat çekmiş ve 1923 yılında 502.687 olan at varlığımızın 1926'da yükselerek 524.552 olduğunu sonraki yıllarda ise giderek düştüğünü ifade etmiştir. At sayılarımızda yaşanan bu düşüşü ise; sayım ve belediye vergilerinin atlara yansması, at yetiştiriciliğinin karlı olmaması, 1927-1928 yıllarında yaşanan şiddetli kuraklık gibi nedenlere bağlamıştır.⁴⁵

Haralar Atçılık Şefi Dr. Çiki hazırladığı atçılık raporunda ise Türkiye'de bulunduğu beş yıllık sürede edindiği izlenimlere değinmiştir. Ona göre ülkemizde hayvan yetiştiricileri arasında düzgün bakım veren yoktur. Hatta büyük çiftlik sahiplerine nazaran küçük çiftliklerde hayvanlara karşı merak, sevgi ve iyi niyet göstererek bilgisizliklerini telafi etmeye çalışmaktadırlar. Beygir yetiştirme konusunda beslenmeye de dikkat çeken Dr. Çiki tayların özellikle ilk yıllarındaki beslenmesinin önemini vurgular. Bu hususta iyi otların sağlanması, çayır ve meraların varlığı oldukça önemlidir. Beslenmenin yanında hayvanlara verilen bakım ve yaptırılacak egzersizlerin de düzenli şekilde olması gerekmektedir. Ülkemizi bu bakımdan oldukça geri bulmaktadır.

Dr. Çiki, İsmet İnönü'nün atçılık konusunu önemseydiğini ve bununla beraber Karacabey Harasında bir binicilik mektebi kurduğunu da ifade eder. Burada çalışan öğrenciler beygir sevgisi, bakımı, binicilik ve arabada hayvan kullanmak hususunda gerekli bilgileri öğrenerek yetişmekte ve sonrasında bu bilgileri öğretmek amacıyla ülkenin çeşitli coğrafyalarında hizmetlerde bulunmaktadırlar.⁴⁶

Ülkemizde hayvancılığın gelişim gösterebilmesi adına mücadele edilmesi gereken en önemli sorunlardan biri olan hayvan hastalıkları kongrenin gündeminde yerini almıştır. Bu başlık altında Pendik Bakteriyoloji Enstitüsü Müdürü Şefik Bey'in hazırlamış olduğu rapor hükümeti acil olarak önlemler almaya çağırılmaktadır. Geniş yüz ölçüme sahip bu coğrafyada salgın hayvan hastalıkları ile mücadele edecek yeteri

⁴⁴ 1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları, Karasığır ve Manda Raporu, s.1750-1752

⁴⁵ 1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları, Atçılık Raporu, s.1772-1774

⁴⁶ 1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları, Atçılık Raporu, s.1800-1803.

kadar veteriner hekimin olmadığına değinen Şefik Bey, gereken sayıyı 1200 olarak açıklar. Lakin bu sayıya ulaşmak ise zamanla gerçekleşecektir ve maddi olarak bir bütçeye ihtiyaç duyulmaktadır. Sınırlarımızın, özellikle de doğu sınırlarımızın hastalıkların yayılmasında tehlike arz ettiğini ve sınır güvenliğinin sağlanması adına önlemlerin alınması gerektiğini ifade eder.⁴⁷

Türk balıkçılığı hakkında “Türkiye Balıkçılığının Yeniden Tanzimi” başlıklı raporla kongreye katılan İktisat Vekaleti Balıkçılık Mütchassısı Viberman; Türkiye'nin coğrafi vaziyetinin balıkçılığın gelişimi için oldukça uygun olarak değerlendirir ve şu şekilde devam devam eder:

“Türkiye kelimenin tam anlamıyla denizci bir memlekettir. Türkiye balıkçılığının iktisadi önemi öyle bir seviyeye çıkarılabilir ki, ticari açığın sırf ihracat sayesinde elde edilecek gelirle kapatılabileceğini söylemek abartı olmayacaktır.”

Viberman İktisat Vekaleti adına Türkiye'de balıkçılığın gelişmesi için yapılması gerekenleri içeren ve hükümetin onayına sunulan bir program hazırlamıştır. Buna göre balıkçılıkta kullanılmakta olan usullerin ıslahı ve yeni usullerin tatbiki; balık, sünger ve diğer deniz mahsullerinin ıslahı, balıkçı gemilerinin daha iyi olması, balık ağlarının korunması tedbir alınması, balıkçı limanlarının oluşturulması, yeni balık mıntıklarının tesisi için incelemelerde bulunulması. Bununla beraber Boğaziçinde bir balıkçılık enstitüsünün kurulması, balıkçılara kredi temini sağlanması, balıkçılar arasında oluşturulacak kooperatifçilik birliği, balık ticareti ve sanayiine önem verilmesidir.⁴⁸

3-Encümen Raporlarından Çıkan Çözüm Önerileri

1928 yılında istihsalı mümkün olan süt miktarı 98 milyon lira olarak tespit edilmiştir. Süt sanayiini mevcut durumundan daha ileriye taşımak ve yıllık 25 milyon liralık zararı telafi etmek iktisadi açıdan önemlidir. Sütçülüğün gelişimi için yapılması gerekenler Encümen Raporunda maddeler halinde belirtilmiştir. Buna göre; süt kooperatiflerinin memleketin uygun yerlerinde kurulması, uzmanlar tarafından süt, peyniri yoğurt yapımını gösterecek sütçülük kurslarının açılması, Avrupa'ya ziraat uzmanlarının gönderilmesi, ziraat bankası tarafından kredi imkanlarının sağlanması, iktisat vekaletinin her türlü sütçülük yayınlarına önem vermesi, yerel sergilerin açılması ve yarışmaların düzenlenmesi ve halkın sağlığı

⁴⁷ 1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları, Hayvan Hastalıkları Raporu, s.1848-1850.

⁴⁸ 1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları, Balıkçılık Raporu, s.1868-1871.

açısından süt ve ürünlerinin bir kontrole tabi tutulması söz konusu maddeler arasındadır. Bununla birlikte memleketimizde süt tüketimini arttırmak için Avrupa ve Amerika'da olduğu gibi süt propagandalarına önem verilmesi, bütün sütçülük teşkilatını yönetecek merkezde bir şubenin kurulması, fazla üretim için belediyelerce buzhanelerin inşa edilmesi, ihraç edilecek süt ürünlerinin gümrüklerde sıkı kontrollere tabi tutulması yine bu öneriler arasındadır.⁴⁹

1927 yılına göre ülkemizde 7.234.345 tavuk ve horoz bulunmaktadır yumurta ihracatımız ise 6-6.5 milyon liradır. Tavukların yumurta ve et hasılatını yükseltmek için özellikle Legorn ve Rodayland cinslerinin ülkemizde yetiştirilmesi, uzmanların Avrupa ülkelerine memleket adına eğitim amacıyla gönderilmesi, tavuk hastalıkları ve aşı serom yapmak için ayrı bir kurumun kurulması, ziraat mekteplerinde tavukçuluğa önem verilmesi ve tavuk sergileri ve yarışmaları yaparak yetiştiriciler arasında rekabet uyandırmak, kümes hayvanları kooperatifini derhal kurmak Encümen Raporlarında bulunan çözüm önerileridir.⁵⁰

Gümrük istatistiklerinin incelenmesi sonucunda yıllık 10 milyon liralık şeker ve şeker ürünü ithal edildiği görülmektedir. İthalat payını düşürmek, ülkede şeker ve şeker yerine kullanılabilir bal ve pekmezin istihsalini arttırmak ile gerçekleştirilebilir. Encümen raporuna göre memlekette en geri kalmış ziraat şubesi olan arıcılığın gelişememe sebebi fenni arıcılığın halk arasında gelişme göstermemiş olmasıdır. Fenni arıcılığa önem verilir, arıcılık istasyonları açılır, arıcılık kongrelerine uzman arıcılar gönderilir, basın yayın yoluyla arıcılık bilgisinin yayılmasına önem verilir, köy okullarında öğretmenlerin arıcılık yapmasına müsaade edilir ise bizde de arıcılığın gelişme göstermesi muhtemeldir.⁵¹

Koyun, sığır ve manda yetiştirme konusunda Encümen Raporunun önerileri doğrultusunda özellikle hayvan hastalıkları ile mücadele edilmesi ve ıslah çalışmalarına önem verilmesinin altı çizilmiştir. Bununla beraber; hayvanların sevkıyat ve nakliyatında asgari tarifelerin uygulanması, çift hayvanlarının sayım resminden muaf tutulması öneriler arasındadır.⁵² Koyun yetiştiricileri arasında kooperatif teşkili, Karacabey harasında bir çoban mektebinin kurulması ve merinosların yapağuların milli fabrikalarımız

⁴⁹ 1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları, Encümen Raporu, s.1462-1464.

⁵⁰ 1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları, Encümen Raporu, s.1510-1513.

⁵¹ 1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları, Encümen Raporu, s.1575-1578.

⁵² 1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları, Encümen Raporu, s.1763-1766.

tarafından daha yüksek fiyatlarla karşılık bulması da yerli koyunlarımızın hasılatının iyileştirilmesi adına alınması gereken önlemlerdir. Memleket koyunlarımızın yapağuları kaliteli kumaşlar üretebilecek kalitede değildir. Milli ve iktisadi bir mesele olarak kabul edilen bu yapağı sorununa çözüm amacıyla merinos koyunu ithal edilmiş olsa da bunların belli bölgelerde yetiştirilmesi ve en seri şekilde çoğaltılması önem arz etmektedir.⁵³

Yetiştirilmesi daima teşvik edilmesi gereken Türk atçılığı yeterli himaye ve teşviklerden mahrum kaldığı için günden güne de eski önemini kaybederek milli ihtiyaçları karşılayamayacak düzeye gelmiştir. Sunulan raporlar ve yapılan değerlendirmeler neticesinde Atçılık Encümeni tarafından memleket atlarının geliştirilmesi yönünde alınan kararlar şunlardır;

-Memleket atlarının ıslahı ve sayılarının çoğaltılması için Karacabey, Sultansuyu haraları ile İnanlı, Sivas, Mercimek, Erzurum, Arga aygır depolarından başka ihtiyacı karşılayacak yeni hara ve depoların tesisi,

-Atlardan alınan sayım vergisinin kaldırılması,

-Ziraat ilerinde traktör yerine atın ikame edilmesi için çalışılması,

-Sergi ve yarışların düzenlenmesi

-Eğitim programlarında at ve atçılık konularına yer verilmesi, maarif vekaleti tarafından köylü çocukların yetiştirme sanatını öğrenmeleri açısından köy mektepleri ders programlarında bu konuya önem verilmesi

-Gıda konusunda yulaf ve yonca gibi hayvan yemlerinin fazla miktarda temini

-Çiftlik sahiplerinin at yetiştirmesini temin için teşvik edilmesi

-Zootekni teşkilatının memleket ihtiyacına yeterli gelecek bir hale getirilmesi

-Avrupa'da olduğu gibi memleketimiz de de at eti yenilmesinin temini, hizmet edemeyecek durumda olan atların bu amaç için kullanılması.⁵⁴

Türkiye'deki ilk ziraat kongresini düzenleyen Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyetinin kongre programında balıkçılık başlığına da yer vermesi encümen tarafından minnet ve şükranla karşılanmıştır. Balıkçılığın gelişimi

⁵³ 1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları, Encümen Raporu, s.1741-1742.

⁵⁴ 1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları, Encümen Raporu, s.1806-1810.

için balıkçılara özel kredi teşkilatının kurulması, süngercilik usullerinin düzenlenmesi ve bir teşkilatın oluşturulması, Viberman tarafından hazırlan programın bir an önce uygulamaya konması, denizlerde ve tatlı sularda balıkçılığın varlığına dair sistematik incelemelerde bulunacak bilimsel bir teşkilatın oluşturulması ortaya çıkan çözüm önerileridir.⁵⁵

D- 1931 BİRİNCİ TÜRKİYE ZİRAAT KONGRESİ SONRASI TÜRKİYE'DE HAYVANCILIK

1931 Birinci Ziraat Kongresi ile hayvancılığının genel durumu ortaya konmuştur. Her biri kendi alanında uzman kişilerin katılımı ve yorumları ile Türkiye'de hayvancılığın sorunları ele alınmış ve çözüm önerileri ile hayvancılığın ülke kalkınmasında etkili bir faktör olacağı anlaşılmıştır. Hükümet bu kongre ile ortaya çıkan sonuçları değerlendirmiş ve gerekli adımları atmıştır.

Hayvan varlığının ıslahı ve çoğaltılması için yabancı uzmanların görüşleri önem arz etmiş bu amaçla yurtdışından Türkiye'ye çeşitli profesörler getirilmiştir. 1932 yılında Macaristan'dan ülkemize gelerek ilk incelemesi gerçekleştiren Oszkar Wellmann bunlardan biridir.⁵⁶ Türkiye'den de yurtdışına incelemelerde bulunması için çeşitli uzmanlar gönderilmiştir. 1934 yılında Karacabey Harası Müdürü Şefik ve Laboratuvar Baytarı İsmail Hakkı Bey Macaristan'a⁵⁷, 1937 yılında ise Zootekni Uzmanı Nurettin Aral Irak'a gönderilmişlerdir.⁵⁸

1931 yılında ülke genelinde; Çukurova Harası, 1934 yılında Çifteler ve Konya Haraları kurulmuş aynı zamanda İnanlı, Diyarbakır Konya Mercimek, Arga, Ilıca gibi aygır depoları da ıslah çalışmaları doğrultusunda ülke genelinde kurularak faaliyete geçmiştir. Hayvan çiftlikleri ve haralar için yabancı ülkelerden hayvan alımı gerçekleştirilmiştir. 22 Mart 1933'de Macaristan'dan 25 noniyüs cinsi aygır satın alınmıştır. Coğrafi şartların uygunluğu ve satın alınan hayvanların Türkiye koşullarına daha uyumlu olabileceği düşüncesiyle Bulgaristan da hayvan alımı gerçekleştirilen bir diğer Balkan ülkesi olmuştur. Doğu Anadolu'da hayvancılığın geliştirilmesine önem verilmiş Rusya ve Kıbrıs'tan hayvan satın alınmıştır.⁵⁹

⁵⁵ 1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları, Encümen Raporu, s.1898-1899.

⁵⁶ Çolak- Levente, age., s.86.

⁵⁷ B.C.A., 30.18.1.2/43.16.14,22.03.1934.

⁵⁸ B.C.A., 30.18.1.2/72.15.4, 27.02.1937.

⁵⁹ Temel, agm., s.224,229-231; B.C.A., 30.18.1.2/34.19.3, 22.03.1933.

Beş Yıllık Sanayi Programı kapsamında 1935 yılında Bursa'da Merinos Yün Fabrikası'nın temelleri atılmıştır. Fabrikanın açılışı 2 Şubat 1938 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk tarafından yapılmış ve faaliyete geçmiştir.⁶⁰ Tavukçuluğun geliştirilmesi düşüncesiyle Ankara'da 1931 yılında Tavukçuluk Enstitüsü açılışı gerçekleşmiştir. Bir sonraki yıl ise Enstitünün himayesinde ilk sene 200 tavuk ile faaliyete geçecek tavuk çiftliğinin kurulması planlanmıştır. Enstitünün ıslah işlerinin yanında satış işlemleri de yapması amaçlanmıştır.⁶¹

Salgın hayvan hastalıklarıyla mücadele kapsamında hayvan hareketlerinin incelenmesi ve kontrol edilebilmesi amacıyla 1934 yılında "*Hayvan Hareketleri Talimatnameleri*" çıkarılmıştır. Tarım Bakanlığı tarafından kurulan Bölge Laboratuvarlarının ilki İzmir'de hizmet vermeye başlamış, hastalıklara karşı çeşitli aşı ve serum üretimi gerçekleştirilmiş 1937 yılında 5.5 milyon doz aşı üretilmiştir. Sığır Vebasının ortadan kaldırılması için büyük bir mücadele verilmiş hastalık 1932 yılında söndürülmüştür.⁶²

Suriye ve Irak'ta görülen bulaşıcı hayvan hastalıklarının ülkemizdeki hayvanların sağlığı için de tehdit oluşturması sebebiyle Bakanlar Kurulu kararı ile bu ülkelerde incelemelerde bulunmak ve hastalıklar ile mücadele yöntemlerini yerinde incelemek üzere Ziraat Vekilliği Şube Müdürlerinden Nurettin Bey ve Ziraat Enstitüsü Şeflerinden Salahaddin Bey'i 18 Eylül 1933 tarihinde görevlendirmiştir. Kıbrıs'ta incelemelerde bulunmak üzere İzmir Baytar Müdürü Adil Bey'de yine aynı tarihte Bakanlar Kurulu tarafından görevlendirilmiştir.⁶³

1931 yılında hayvan ve hayvansal ürünlerin ithalat ve ihracatının 11656 Sayılı "*Hayvan Sağlık Zabıtası Nizamnamesi*" ile düzenlenmesi⁶⁴, 12 Ağustos 1935'de Türkiye'nin OIE'ye (Uluslararası Salgın Hayvan Hastalıkları Ofisi) üyeliği, sınırlarda hayvan hastalıklarının yayılmasını önlemek amacıyla Bulgaristan, Irak, Yunanistan gibi sınır komşuları ile

⁶⁰ Selim, Cavid, "Bursa Merinos Fabrikası", *İktisadi Yürüyüş*, Yıl:1, S 10, 1 Mayıs 1940, s.18; *Cumhuriyet*, Atatürk Merinos Fabrikasını Açtı", 3 Şubat 1938, s.1.

⁶¹ Başağaç Gül, agm., s.237; *Hakimiyet-i Milliye*, "Tavukçuluk İlerliyor", 15 Şubat 1934, s.3.

⁶² Başağaç Gül, agm., s.239.

⁶³ *B.C.A.*, 30.18.1.2/39.65.18, 18.09.1933; *B.C.A.*, 30.18.1.2/39.65.19, 18.09.1933; Temel, agm., s.221.

⁶⁴ *Resmi Gazete*, S 1901, 17 Eylül 1931.

gümrük ve veteriner hekimliği antlaşmalarının yapması önemli gelişmelerdendir.⁶⁵

Hayvan vergilerinin yükü altında ezilen hayvan sahiplerinin yükünü azaltmak amacıyla birtakım düzenlemelere gidilmiştir. Bunlardan ilki 6 Temmuz 1931 tarihinde kabul edilen ve 1936 yılına kadar yürürlükte kalan 1839 Sayılı *Hayvanlar Vergisi Kanunu*'nun kabulü olmuştur.⁶⁶ 1936 yılında 37 maddeden oluşan 2897 Sayılı *Hayvanlar Vergisi Kanunu*⁶⁷ kabul edilmiş ve buna göre vergi alınacak hayvanlar ile vergiden muaf tutulacak hayvanların tespiti belirlenmiştir. Bu kanunun bazı maddelerinde ise 23 Mart 1938 tarih ve 3343 Sayılı Kanun⁶⁸ ile değişikliğe gidilerek vergiye tabi tutulan hayvanların cinslerine sınırlandırma getirilmiştir.⁶⁹

Mevcut hayvan varlığımız 1923 yılında 17.210.000 adet olarak tespit edilmişken bu sayı 1937 yılına gelindiğinde 50.352 baş olmuştur.⁷⁰ Hayvan varlığımızdaki artışı modern hayvancılığa, hayvan sağlığı konusunda alınan önlemlere ve ıslah çalışmalarına bağlamak mümkündür. Dış ticaretimizde de önemli bir paya sahip olan hayvancılıkta Türkiye her yıl canlı hayvan, yapağı, tiftik, deri, barsak ve yumurta ihraç etmektedir.⁷¹

Tablo:1 1923-1931 Yılları Arasında Türkiye'nin Hayvan İthalat ve İhracat Değerleri (Lira)⁷²

	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931
İthalat	2.117.236	2.189.960	2.815.505	2.362.090	3.193.105	4.728.832	2.019.119	973.380	473.939
İhracat	2.475.625	4.610.703	5.068.857	3.786.458	4.303.076	2.692.786	4.768.426	7.546.558	8.007.252

⁶⁵ Başağaç Gül, agm., s.240-242.

⁶⁶ Şeref Nuri, İlkmen, *Türkiye Vergi Sisteminde Hayvanlar Vergisi*, Yüksek Ziraat Enstitüsü Matbaası, Ankara, 1943, s.38.

⁶⁷ *Resmi Gazete*, S 3218, 29 Ocak 1936.

⁶⁸ *Resmi Gazete*, S 3869, 30 Mart 1938, s.9557.

⁶⁹ *Hayvanlar Vergisi Dokümanları*, Ziraat Vekâleti Birinci Köy ve Kalkınma Kongresi Yayını, Ankara, 1939, s.54.

⁷⁰ Temel, agm., s.231, *B.C.A.*, 30.10.0/24.138.15, 15.06.1938.

⁷¹ Batu, age., s.6.

⁷² *T.C Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü Hayvanat İstatistiği*, Marifet Matbaası, İstanbul 1932, s.22.

Yukarıda yer alan tabloya göre 1929 yılından itibaren hayvan ithalat gelirimizde düşüşün yaşandığı buna nispeten ihracat gelirlerimizde artışın başladığı söylenebilir. 1937 yılı itibarıyla canlı hayvan ithalatımız 316.88 iken ihracatımız 3.005.601 lira olmuştur. Yine aynı yıl için yapağı, kıl ve tiftik ihracatı gelirimiz 12.700.654, ham deri ihracatı 3.015.272, yaş ve kuru barsak ihracatı da 1.367.988 lira olarak kaydedilmiştir.⁷³

Canlı hayvan ihracatımızda özellikle doğu illerimizin kalkınması adına önemli bir adım olan *Doğu ve Cenup Vilayetleri Mıntukası Canlı İhracatçıları Birliği Türk Anonim Şirketi* 150.000 Türk lirası ile 1937 yılında kurulmuştur. Birliğin amacı; her türden canlı hayvan satışı yapmak, iç ve dış piyasa koşullarına göre ihracatı düzenlemek ve yeni ihraç piyasaları bulmaktır.⁷⁴

İlk olarak 1927 yılında İstanbul'da Dolmabahçe'de başlayan *Ehli Hayvan Sergisi* hayvancılığı teşvik etmek ve hayvan ürünleri sergilemek amacıyla her yıl düzenlenmeye devam etmiştir. Sergilerin diğer vilayetlerde ve köylerde de yaygınlaştırılması planlanmış bu amaçla sergilere katılımın çoğalarak devamlılık arz etmesi için sergilere katılan hayvan sahiplerine nakdi ödüller verilmiştir.⁷⁵ Neticede istenilen sonuçlar elde edilmeye başlanmış ve Balıkesir⁷⁶, Tokat⁷⁷, İzmir⁷⁸, Urfa, Eskişehir⁷⁹, Sivas⁸⁰ gibi Türkiye'nin farklı illerinde hayvan sergileri açılmıştır.

⁷³ B.C.A., 30.10.0.0/24.138.15, 15.06.1938.

⁷⁴ B.C.A., 30.18.1.2/77.65.9, 16.07.1937.

⁷⁵ *Milliyet*, "Hayvan Sergisi", 24 Eylül 1931, s.3; *Milliyet*, "Hayvan Sergisi Açıldı", 1 Aralık 1933, s.1.

⁷⁶ *Türk Dili*, "Hayvan Sergisi", 14 Eylül 1934, s.4.

⁷⁷ *Son Posta*, "Tokat'ta Hayvan Sergisi", 2 Ekim 1935, s.4.

⁷⁸ *Anadolu*, "Ehli Hayvan Sergisi", 13 Haziran 1936, s.3.

⁷⁹ *Tan*, "Urfa'da Güzel Bir Sergi Açıldı", 1 Ekim 1936, s.8; *Tan*, "Eskişehir'de Açılan Hayvan Sergisi", 1 Ekim 1936, s.8.

⁸⁰ *Son Posta*, "Ehli Hayvan Sergisi Açılmıştır", 18 Ekim 1938, s.5.

SONUÇ

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte ülkenin kalkınması için çözüm arayışlarına gidilmiştir. 1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kongresi, izlenecek olan ekonomi politikasının temel ilkelerinin belirlendiği ve hayvancılık adına da önemli kararların alındığı bir kongre olmuştur.

Türkiye’de, 1923 yılından 1929 dünya ekonomik krizine kadar liberal ekonomi politikası uygulanmıştır. ABD’de başlayan Dünya Ekonomik Krizi diğer ülkelerin ekonomi politikalarında değişikliklere neden olmuştur. Bazı ülkelerde, ithalatın kısıtlanıp yerli üretim ve tüketime eğilim arttırılmaya çalışılmıştır. Türkiye’de de buna yakın bir yöntem uygulanmış 1930 yılından itibaren hükümet, iktisat politikasında devletçilik ilkesini benimsemiştir.

1929 Dünya Ekonomik Krizinden sonra Türk parasının kıymetini korumak için kanun çıkarılmış, Merkez Bankası kurulmuş, sanayi planı hazırlanmış, siyasi alanda Serbest Cumhuriyet Fırkası kurularak krizin etkileri yumuşatılmaya çalışılmıştır. Krizin etkilerini araştırmak ve israfla mücadele etmek, yerli mallarını tanıtmak ve kullanıma özendirmek ve ekonomiye yön vermek amacıyla 1929 da kurulan Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, 1930 Sanayi Kongresi ve 1931 I. Türkiye Ziraat Kongresi’nin toplanmasını sağlamıştır.

1931 Birinci Ziraat Kongresi’nde; üretim şartları, krediler, vergiler, nakliye, teşvikler, zirai kanunlar konulu başlıklar ve sorunlar ele alınır. Bu kongrede üzerinde tartışılan konulardan biri de hayvancılık olmuştur. Kongrede tarım kesiminin yaşadığı sorunlarla beraber hayvancılık başlığına da yer verilmiş, ülkenin genel iktisadi durumu da değerlendirilmiştir. Türk hayvancılığına dair yaşanan sorunlar, hayvancılığın genel vaziyeti, ıslah çalışmaları, hayvan hastalıkları ve hayvancılık ekonomisine dair konular üzerinde her biri alanında uzman kişilerce hazırlanan raporlar sunulmuştur. Her oturum sonunda sunulan encümen raporları ile hayvancılığın gelişimi için çözüm önerileri sunulmuştur. Bu bağlamda krizin hayvancılık üzerindeki etkilerini en aza indirmek, modern hayvancılık yöntemlerini benimsemek, üretimi arttırmak ve dünya pazarında ülkenin varlığını daha fazla göstermesi amaçlanmıştır.

Hükümet kongreden elde edilen çözüm önerilerinden yola çıkarak, hayvancılığın ivme kazanması için gerekli adımları atmaya başlamıştır. Bu bağlamda; hayvan sayısının arttırılması ve hayvan cinsinin iyileştirilmesi için ıslah çalışmalarına ağırlık verilmiş, salgın hayvan hastalıkları ile mücadele de ulusal ve uluslararası boyutta çalışmalar yürütülmüş, yabancı

1929 DÜNYA EKONOMİK KRİZİNİN 1931 YILINDA DÜZENLENEN I. TÜRK ZİRAAT KONGRESİ'NDE ALINAN HAYVANCILIĞA İLİŞKİN KARARLARA ETKİSİ

uzmanlar Türkiye'ye davet edilmiş, aynı zamanda da Türk uzmanlar eğitim amacıyla yurt dışına gönderilmiştir. Zootekni alanında gelişmeler yaşanmış veteriner hekimlerin sayısı arttırılmaya çalışılmıştır. Mevcut haralara ek olarak yeni hara ve aygır depoları kurulmuştur. 1.Beş Yıllık Sanayi Planı çerçevesinde 1935 yılında Merinos Yün Fabrikasının temelleri atılmış hayvancılık sanayii geliştirilmeye çalışılmıştır. Hayvan ihracatının ekonomik getirisinin önemi anlaşılırken hayvanlardan alınan vergilerde düzenlemeler yapılmıştır.

Nitekim sağlıklı ve istikrarlı şekilde yürütülen hayvancılık politikası başarılı olmuş; 1937 yılı sonunda Türkiye'de canlı hayvan varlığı 50.352.000 olarak kayıtlara geçmiş, mezbahalarda kesilen toplam hayvan sayısı 3.022.000 olmuştur. 1931 yılındaki mevcut sağlır hayvan (inek, manda, koyun, kılkeçi, tiftikkeçi) sayısı 16.574.458 adet iken bu sayı 1938 yılında 21.873.465 adet olmuştur. Deri ve yumurta ihracatımız ön plana çıkarken 1937 yılı ham deri geliri 3.015.272 liraya ulaşmıştır.⁸¹

1929 Dünya Ekonomik Krizi ile başlayan süreç; Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyetinin kurulması ve bu cemiyet tarafından toplanan 1931 Birinci Ziraat Kongresi ile devam etmiştir. Ziraat Kongresinde ele alınan; ülke genelinde hayvancılığın durumu, yaşadığı sorunlar ve bu sorunlar karşısında sunulan çözüm önerileri hükümet programlarının şekillenmesinde etkili olurken Türk ekonomisinin gelir kalemlerinden biri olan hayvancılığın gelişim sürecine katkı sağlamıştır. Bu kongre; Türkiye'de ilk kez hayvancılığın yaşadığı sorunları değerlendirmesi, Türk hayvancılığının yapısını ayrıntılı şekilde ele alması ve bilimsel şekilde analiz ederek çözüm yollarını hükümete sunması bakımından oldukça önemlidir.

⁸¹ B.C.A., 30.10.0.0/24.138.15, 15.06.1938; **Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Hayvan Ürünleri İstatistiği (1929-1944)**, Pulhan Matbaası, 1946, s.2; Temel, agm., s.232.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

B.C.A., 490.1.0.0/1.4.3.1, 18.08.1930

B.C.A., 30.18.1.2/43.16.14, 22.03.1934

B.C.A., 30.18.1.2/72.15.4, 27.02.1937

B.C.A., 30.18.1.2/39.65.18, 18.09.1933

B.C.A., 30.18.1.2/39.65.19, 18.09.1933

B.C.A., 30.10.0.0/24.138.15, 15.06.1938

B.C.A., 30.10.0.0/24.138.15, 15.06.1938

B.C.A., 30.18.1.2/77.65.9, 16.07.1937

B.C.A., 490.1.0.0/1.4.3.6-7, 18.08.1930

Kitap ve Makaleler

1931 Birinci Ziraat Kongresi İhtisas Raporları, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, Ankara.

Baş ağaç Gül, Tamay, “Türkiye’de İki Dünya Savaşı Arasında Veteriner Hekimliği Hizmetleri ve Hayvancılık Politikaları Üzerine Araştırmalar”, **OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, S 15, 2004, s.227-255.

Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Hayvan Ürünleri İstatistiği (1929-1944), Pulhan Matbaası, 1946.

Batu, Selâhattin, **Hayvan Ekonomisi**, Güneş Matbaası, İstanbul, 1940.

CHF Üçüncü Büyük Kongre Zabıtları (10 – 18 Mayıs 1931), İstanbul, 1931.

Cavid, Selim, “Bursa Merinos Fabrikası”, **İktisadi Yürüyüş**, Yıl:1, S 10, 1 Mayıs 1940.

Çavdar, Tevfik, **Türkiye Ekonomisinin Tarihi (1900-1960)**, İmge Kitabevi, Ankara, 2003.

Çolak, Melek-Javorka, Levente, **Cumhuriyetin Kuruluş Yıllarında Türkiye’de Hayvancılık Politikası ve Bir Macar Uzman Oszkâr Wellmann**, Çizgi Kitabevi, İstanbul, 2017.

1929 DÜNYA EKONOMİK KRİZİNİN 1931 YILINDA DÜZENLENEN I. TÜRK ZİRAAT KONGRESİ'NDE ALINAN HAYVANCILIĞA İLİŞKİN KARARLARA ETKİSİ

Çetin, Türkan, “1929 Dünya Ekonomik Bunalımı Sonrası Tarım Politikasında Arayışlar: Birinci Ziraat Kongresi”, **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, C 2, S 6-7, 1997, s.213-226.

Duman, Doğan, “Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C 1, S 2, 1992, s.127-143.

Ersoy, Arif, **İktisadi Teoriler ve Düşüncelerin Gelişme Tarihi**, ABAM Yayınları, İzmir, 1990.

Hayvanlar Vergisi Dokümanları, Ziraat Vekâleti Birinci Köy ve Kalkınma Kongresi Yayını, Ankara, 1939.

İlkmen, Şeref Nuri, **Türkiye Vergi Sisteminde Hayvanlar Vergisi**, Yüksek Ziraat Enstitüsü Matbaası, Ankara, 1943.

İnan, A.Afet, **İzmir İktisat Kongresi (17 Şubat-4 Mart 1923)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.

Kazgan, Gülten, **Tanzimat'tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017.

Kuyucuklu, Nazif, **İktisadi Olaylar Tarihi**, İÜSBF Yayınları, İstanbul, 1985.

Metintaş, Mustafa Yahya- Kayıran, Mehmet, “1929 Dünya Ekonomik Krizinin Türk Tarımına Etkileri ve 1931 Birinci Türkiye Ziraat Kongresi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl:2016/1, S 23, s.33-82.

Ökçün, Gündüz, **Türkiye İktisat Kongresi 1923-İzmir (Haberler-Belgeler-Yorumlar)**, AÜSBFY, Ankara, 1971.

Pamuk, Şevket, **Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017.

Parasız, İlker, **Türkiye Ekonomisi**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2003.

Tabakoğlu, **Türk İktisat Tarihi**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005.

Tankut, Hasan Reşit, **Köylerimiz**, Kenan Basımevi ve Klişe Fabrikası, Ankara, 1939.

TBMM Zabıt Ceridesi, C 15, Dönem:4, İçtima:50, 15 Mayıs 1933.

TBMM Zabıt Ceridesi, C 22, Dönem:3, İçtima: 1, 1 Kasım 1930.

TBMM Zabıt Ceridesi, C 14, Dönem:3, 12.12.1929.

T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü Hayvanlar İstatistiği (1929-1935), Mehmet İhsan Matbaası, Ankara, 1936.

T.C Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü Hayvanat İstatistiği, Marifet Matbaası, İstanbul, 1932.

Tekeli, İlhan-İlkin, Selim, **1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları**, Türkiye Belgesel İktisat Tarihi Serisi No.2, Ankara, 1977.

Temel, Mehmet, “Atatürk Dönemi Hayvancılık Politikası”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)**, S 24, 2010, s.201-234.

Tuncay, Mete, **Türkiye'de Tek Parti Yönetiminin Kurulması**, Ankara, 1993.

Yaşa, Memduh, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi 1923-1978**, Akbank Kültür Yayını, İstanbul, 1980.

Zarakoğlu, Avni, “1929 Dünya Ekonomik Krizi Karşısında Türk Ekonomisi ve Alınan Mücadele Tedbirleri”, Atatürk Dönemi Türkiye Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi, **A.Ü.S.B.F. Yayını**: 513, Ankara, 1982, s.89-104.

Gazeteler

Anadolu, “Ehli Hayvan Sergisi”, 13 Haziran 1936, s.3.

Ayın Tarihi, Teşrin-i Sani, C 22, No.68, Devlet Matbaası, İstanbul, 1929.

Cumhuriyet, “Milli Tasarruf”,20 Aralık 1929.

Cumhuriyet, “Gazi ve Yerli Mallar”, 16 Aralık 1929.

Cumhuriyet, “Atatürk Merinos Fabrikasını Açtı”, 3 Şubat 1938.

Hakimiyet-i Milliye, “Tavukçuluk İlerliyor”, 15 Şubat 1934.

Milliyet, 13 Eylül 1930.

Milliyet, “Umumi Ziraat Kongresi İlk İçtimamını Yaptı, 6 Ocak 1931.

Milliyet, “Hayvan Sergisi”, 24 Eylül 1931, s.3.

Milliyet, “Hayvan Sergisi Açıldı”, 1 Aralık 1933, s.1.

Resmi Gazete, S 1901, 17 Eylül 1931.

Resmi Gazete, S 3218, 29 Ocak 1936.

Resmi Gazete, S 3869, 30 Mart 1938, s.9557.

Son Posta, “Tokat’ ta Hayvan Sergisi”, 2 Ekim 1935, s.4.

Son Posta, “Ehli Hayvan Sergisi Açılmıştır”, 18 Ekim 1938, s.5.

Tan, “Urfa’ da Güzel Bir Sergi Açıldı”, 1 Ekim 1936, s.8.

Tan, “Eskişehir’ de Açılan Hayvan Sergisi”, 1 Ekim 1936, s.8.

Türk Dili, “Hayvan Sergisi”, 14 Eylül 1934, s.4.